

LA SUBTITULACIÓ DELS PROGRAMES

INFANTILS A LA TELEVISIÓ:

**una eina útil d'aprenentatge de la lectura per als infants amb
sordesa.**

**Cristina Cambra
Núria Silvestre
Aurora Leal**

Juny 2006

Agraïments:

En primer lloc, volem agrair al CAC l'ajut que ens ha atorgat per dur a terme aquest estudi. També volem agrair la col·laboració de les dues logopedes del CREDAV Jordi Perelló de Sabadell -Dolors Martínez i Carmina Segarra- i, especialment, la dels nens i nenes del CEIP Catalunya i CEIP Bellaterra que han participat en l'estudi.

INDEX

	Pàg
1. Introducció	1
2. Objectius	3
3. Metodologia	4
3.1 Mostra	4
3.2 Instruments d'avaluació	6
3.3 Procediment	9
4. Resultats	11
4.1 Competència lingüística	11
4.1.1 Nivell de comprensió lectora	11
4.1.2 Nivell de velocitat lectora	12
4.1.3 Nivell de comprensió oral	15
4.1.4 Nivell de producció oral	16
4.2 Anàlisi comparativa de la comprensió dels dibuixos animats sense subtítols i amb subtítols	17
4.3 Selecció de les imatges dels dibuixos animats	30
5. Conclusions de l'estudi	35
6. Criteris de subtitulació i implicacions educatives.....	38
7. Referències bibliogràfiques	41
8. Annex	42
8.1 Transcripció del llenguatge oral dels dibuixos animats	43
8.2 Transcripció dels subtítols dels dibuixos animats	45
8.3 Làmines per a la prova de selecció	47

1. INTRODUCCIÓ

Després de més d'una dècada de funcionament del servei de subtitulació, aquest estudi planteja la valoració de l'ús que en fan les persones sordes i la utilitat real a l'hora de comprendre els missatges televisius.

El col·lectiu de persones sordes venen reclamant, sobretot, un augment de la subtitulació de programes sense plantejar obertament la seva qualitat o idoneïtat en vies de millorar-ne els procediments. Certament, el nombre de programes subtitulats, d'ençà que es va iniciar el servei de subtitulació a principis dels anys noranta, ha augmentat considerablement. De fet, la Televisió de Catalunya n'és un bon exemple, ja que és una de les entitats que més hores de programació subtitulada està emetent. Però, en qualsevol cas, tan important és augmentar la quantitat de programes subtitulats com millorar la qualitat dels subtítols.

En aquest sentit, la pregunta que cal fer-se és la següent: els subtítols, tal i com es realitzen actualment, són una eina veritablement útil per a que les persones amb dèficit auditiu, principals usuàries del servei, comprenguin els programes televisius?.

Amb la recentment elaborada norma (UNE 153010, setembre 2003), que especifica els requisits mínims de qualitat de presentació del subtítols, s'han definit uns criteris homogenis de subtitulació per a tots els canals televisius que poden ajudar a les persones sordes a reconèixer un mode de presentació dels subtítols familiar.

Aquesta norma ja suposa un avanç qualitatiu amb voluntat de millorar la subtitulació, però aquesta mesura no és suficient ja que es centre, fonamentalment, en criteris tècnics i gramaticals relacionats amb el mode de presentació dels subtítols (tipus, grandària i color de la lletra que es fa servir, ubicació dels subtítols en la pantalla, sincronització entre vocalització i subtítols, temps d'exposició dels subtítols, etc) i, en canvi, no té en compte altres

aspectes que també poden contribuir a millorar la comprensió de la televisió, com ara, per exemple, el tipus de programa que es subtitula (si es tracte d'un documental, d'una sèrie, d'un concurs, d'un telenotícies, etc) i l'aportació de la imatge en la comprensió del missatge.

Malgrat tot, l'eix principal de recerca que inicia aquest estudi no és tant els aspectes que no es tenen en compte i que s'han de considerar en la subtitulació sinó, fonamentalment, verificar la bondat i eficàcia dels procediments de subtitulació que es fan servir actualment. Per exemple: les persones sordes adultes, quan miren la televisió, poden tenir una competència lectora insuficient i dificultats per integrar imatge i text a la vegada.

Aquest treball neix de la necessitat de millorar ambdues capacitats. Per aquesta raó, aquest estudi es centra en l'anàlisi de les primeres etapes educatives dels infants que estan immersos en un procés d'aprenentatge de la lectoescriptura i tenint en compte que aquesta és una etapa evolutiva en la qual les criatures se senten especialment atrets per la imatge televisiva i estan moltes hores davant la televisió.

2. OBJECTIUS

Amb aquest projecte s'inicia una nova línia d'investigació sobre la qual no hi ha estudis previs: la comprensió dels programes televisius subtitulats en llengua catalana per part dels infants amb sordesa que estan iniciant l'aprenentatge de la lectoescriptura.

El principal objectiu de l'estudi és, per tant, avaluar el nivell de comprensió dels programes infantils subtitulats per part de la població infantil de 6-7 anys que està en procés d'aprenentatge de la lectoescriptura i deduir implicacions per millorar el servei de subtitulació, considerant les seves característiques específiques així com també l'aportació del llenguatge oral del programa i de la imatge televisiva. Amb tot es pretén deduir criteris de subtitulació que repercutixin positivament, no sols en la comprensió televisiva, sinó també en la millora del seu nivell de lectura i de comprensió lectora.

Per tal de saber si el comportament observat en l'alumnat amb sordesa, quan s'avalua la comprensió dels programes infantils, és específic d'aquest col·lectiu s'ha seleccionat, paral·lelament, un grup de companys oïdors per poder establir comparances entre ambdós.

Els objectius específics de l'estudi són els següents:

1. Analitzar la comprensió d'un programa televisiu per part dels infants de 6-7 anys tenint en compte les diferències en la competència lingüística derivades de la sordesa.
2. Valorar el paper dels subtítols i de la imatge en la comprensió d'un missatge televisiu (dibuixos animats) per part de la població esmentada.
3. Analitzar els tipus d'incomprensions que sorgeixen en veure un programa televisiu infantil.
4. Deduir implicacions educatives per elaborar material didàctic de subtitulació tenint en compte les dificultats que presenta l'alumnat sord.

3. METODOLOGIA

En aquest apartat es presenta la mostra d'infants que participen en l'estudi, les proves per avaluar la seva competència lingüística i els instruments elaborats per analitzar la comprensió dels programes infantils de televisió així com el procediment seguit per a la seva d'aplicació.

3.1 Mostra

La mostra objecte d'estudi està formada per 7 infants amb sordesa profunda (3 nenes i 4 nens) d'edats compreses entre els 6 anys i 10 mesos i els 7 anys i 10 mesos. Tots ells porten implant coclear (IC) des de fa, almenys, dos anys i aconseguixen un guany protètic entre 25 i 33 dB (franja auditiva corresponent a una sordesa lleu).

L'alumnat de la mostra està integrat en escoles ordinàries del Vallès Occidental amb infants oïdors i estan cursant 1er ó 2on de Primària. Les dues escoles que participen en l'estudi es caracteritzen per ser escoles d'agrupament de sords que han optat per una educació en modalitat oral. Ambdues escoles compten amb una logopeda itinerant del CREDA *Jordi Perelló* de Sabadell que els atén setmanalment en el mateix centre dins l'horari escolar.

La llengua materna de la majoria d'ells és el castellà (6 infants) i sols un nen sord té com a llengua materna el català. De tota manera, cal recordar que la llengua vehicular de l'escola és el català i tot el procés d'aprenentatge de la lectoescriptura s'està fent també en català.

En el següent quadre es presenten les característiques detallades de la mostra del grup d'infants amb sordesa:

Subjecte	Edat	Sexe	Ll.Materna	Centre Escolar	Curs	Guany protètic	Edat Auditiva(*)
J	6a.11m.	M	Català	1	1er	25dB	2a.5m.
Z	6a.11m.	M	Castellà	1	1er	28dB	4a.4m.
R	7a.10m.	M	Castellà	1	2on	-	5a.4m.
S	7a.5m.	M	Castellà	1	2on	25dB	5a.1m.
V	6a.10m.	F	Castellà	2	1er	28dB	3a.5m.
A	7a.8m.	F	Castellà	2	2on	33dB	4a.11m.
T	7a.1m.	F	Castellà	2	2on	28dB	4a.11m.

(*) Edat auditiva: temps que tenen un implant coclear.

A partir d'una breu entrevista per recollir informació sobre els hàbits televisius dels infants sords i, especialment, per conèixer la freqüència en que miren la televisió subtitulada es pot concloure que els infants amb sordesa de la mostra no solen miren els programes de la televisió amb subtítols (2 dels 5 infants sords que responen a aquesta pregunta) sinó que miren les imatges intentant entendre el missatge amb les restes auditives que disposen. Sols un alumne amb sordesa (subjecte S) manifesta que, a vegades, utilitza l'emissora FM per entendre millor la televisió.

Paral·lelament a la mostra de l'alumnat amb sordesa s'ha seleccionat un grup de companys oïdors del mateix curs, del mateix sexe i amb la mateixa llengua materna per tal de poder fer un estudi comparatiu i comprovar si existeix alguna especificitat en el comportament del grup d'infants amb sordesa respecte als seus iguals. Sols en un cas no ha estat possible trobar un company oïdor amb les mateixes característiques que el subjecte amb sordesa i s'ha decidit, tenint en compte el tema principal de l'estudi, donar prioritat a la coincidència en la llengua materna en front la variable sexe. Per aquesta raó, en el grup de subjectes oïdors hi ha 2 nenes i 5 nens i en el grup de subjectes sords hi ha 3 nenes i 4 nens. Tanmateix s'ha vetllat per a que aquest grup tingui el mateix nivell sociocultural que el grup d'infants amb sordesa.

3.2 Instruments d'avaluació

Per assolir els objectius específics s'han seleccionat i adaptat instruments per valorar tant la competència lingüística com la comprensió del missatge televisiu.

Pel que fa a la competència lingüística, es valora la comprensió lectora, la velocitat lectora, la comprensió oral i la producció oral del subjectes de la mostra.

La valoració del nivell de comprensió lectora de l'alumnat de la mostra s'ha fet a partir del subtest de comprensió lectora de la *Prova Psicopedagògica d'Aprenentatges Instrumentals* (Canals, 1989), que ja ha estat utilitzat pel nostre grup de recerca Gistal en anteriors estudis amb l'alumnat amb sordesa. Aquesta és una prova estandaritzada a Catalunya que consta de cinc nivells corresponents cadascun d'ells a un nivell escolar.

En el nostre estudi hem utilitzat la versió de la prova en català dels nivells 1 i 2 (primer i segon de Primària), independentment de la llengua materna de cada participant de la mostra, ja que el material de televisió elaborat per a l'avaluació de la comprensió dels subtítols es presenta en català.

El nivell 1 (1er de Primària) consta de 6 exercicis presentats en lletra caligràfica: en tres d'ells es demana al subjecte que relacioni una frase o paraula amb el seu dibuix, dos exercicis consisteixen a executar una ordre i en un exercici es demana completar unes frases de manera que tinguin sentit.

El nivell 2 (2on de Primària) consta de 5 exercicis presentats en lletra d'impremta: dos d'ells són d'ordenar frases i tres consisteixen a complir unes ordres donades.

Segons les normes de correcció de la prova s'obté una puntuació directa (PD) i la seva corresponent puntuació tipificada (PT). A l'alumnat de 1er de Primària

se'ls administra la prova del nivell 1 i als de 2on de Primària primer s'aplica la prova corresponent al nivell 2 i si no la superen, s'aplica el nivell 1. D'aquesta manera es defineix el nivell de comprensió lectora en que es troben els participants de l'estudi.

L'administració de la prova és individual i durant la seva execució no està permès respondre a cap pregunta que serveixi d'ajut. El temps emprat per respondre als exercicis no es comptabilitza.

El nivell de velocitat lectora s'avalua a partir del subtest de velocitat lectora de la mateixa prova comentada anteriorment (Canals, 1989). El subtest inclou també l'avaluació dels errors produïts durant la lectura. En aquest cas el temps de lectura sí que es té en compte i s'atura la prova després d'un minut de lectura, comptabilitzant el nombre de paraules i el nombre d'errors comesos. Com en el cas anterior, al final s'obté una puntuació directa (nombre total de paraules llegides), una puntuació tipificada i el seu nivell corresponent.

Cal esmentar que, tant el text de primer com el de segon de Primària, es presenta en lletra d'impremta.

L'avaluació del nivell de comprensió oral s'ha realitzat mitjançant el Test de Comprensió del Llenguatge Oral (Miller & Paul, 1995).

Aquesta prova s'adreça a la població de primària de 6 a 12 anys d'edat. La prova consta de tres subtests: subtest de comprensió oral de termes espacials, subtest de comprensió d'estructures sintàctiques orals i subtest de comprensió de narracions orals. El subtest de comprensió espacial consisteix a posar uns gomets en la posició que s'indica oralment; el subtest de comprensió d'estructures sintàctiques consisteix a senyalar en un protocol el dibuix que es correspon amb la frase dita oralment i el subtest de comprensió de narracions consisteix a respondre a preguntes curtes explícites i implícites respecte a un text curt llegit oralment.

El Test de Comprensió de Miller & Paul suma un total de 58 punts que es distribueixen en els tres subtests de la següent manera: comprensió espacial: 6 punts; comprensió d'estructures sintàctiques: 40 punts i comprensió de narracions: 12 punts.

Per avaluar el nivell de producció oral s'ha utilitzat una prova ja emprada en estudis anteriors i baremada en una població de sords pel grup Gistal que s'anomena: "El berenar al camp". En la prova es demana als subjectes que expliquin una història després de mirar cinc imatges que representen a una família que es disposa a fer un picnic al camp.

L'anàlisi del discurs oral es du a terme valorant la presència dels elements que configuren cadascuna de les dimensions que s'esmenten a continuació, comptabilitzant cada vegada que apareixen: organització del discurs narratiu, oracions simples, oracions complexes i tipus d'errors. Les produccions orals són transcrites i categoritzades en funció de la seva complexitat lingüística obtenint una puntuació final (P) que es correspon a un quartil determinat (Q), sent per als infants sords de 6 a 8 anys el quartil 4 la màxima puntuació que es pot obtenir per a cadascun dels subtests esmentats.

Per a l'exploració de la comprensió del missatge televisiu s'ha elaborat un film, de 3 minuts de durada, a partir de la selecció de fragments curts dels dibuixos animats d'en Shin-Chan que es van emetre a principis de l'any 2002 pel Canal 33 de la Televisió de Catalunya. Es tracte, per tant, d'un material dissenyat específicament per aquest estudi i que, a més a més, donat el temps transcorregut des de la seva emissió per televisió, es garanteix que no sigui recordat per part dels participants de l'estudi.

El fragment televisiu dissenyat representa com en Shin-Chan i dos amics seus van al bosc a atrapar insectes, però no poden agafar-ne cap perquè en Shin-Chan es pren la mel que serveix per atraure'ls.

A fi de veure l'aportació de la imatge i el so, i la dels subtítols s'han realitzat dues versions: (1) amb la veu dels personatges i el so, però sense subtítols (veure annex 8.1: Transcripció del llenguatge oral dels dibuixos animats) i (2) una versió amb la veu i els subtítols que la televisió va emetre per a les persones amb sordesa a través del canal de teletext (veure annex 8.2: Transcripció dels subtítols dels dibuixos animats).

Complementàriament, per comprovar la comprensió del film, es demana un "resum" en imatges. Per això, s'han escollit 12 imatges fotogràfiques dels dibuixos animats (veure annex 8.3: Làmines per a la prova de selecció), unes necessàries per entendre les seqüències narratives i d'altres que no ho son, i se'ls diu: "escull les làmines que consideris més importants per entendre la història".

3.3 Procediment

L'administració de totes les proves, tant de les estandaritzades per conèixer el nivell de comprensió lectora, velocitat lectora i comprensió i producció oral, com de les proves específicament dissenyades en l'estudi, s'ha realitzat de manera individual en el mateix centre escolar dels participants de l'estudi.

Donada la quantitat de proves per aplicar, s'ha intentat programar les sessions d'administració de les mateixes d'acord a un calendari distès per tal d'evitar, d'una banda, el cansament dels infants i, per altra banda, pal·liar al màxim l'efecte del record dels dibuixos animats.

L'ordre d'administració de les proves utilitzades en l'estudi es presenten en els següents quadres:

Proves estandaritzades

1	Prova de comprensió lectora
2	Prova de velocitat lectora
3	Nivell de comprensió oral
4	Nivell de producció oral

Proves no estandaritzades

1	Comprensió dels dibuixos animats amb veu i so, però sense subtítols : visionat del film i explicació oral del que s'ha entès
2	Comprensió dels dibuixos animats amb veu i so, i amb subtítols : visionat del film i explicació oral del que s'ha entès
3	Selecció i ordenació d'imatges que consideren més importants per entendre la història

4. RESULTATS

Els resultats es presenten agrupats en tres apartats. En primer lloc, es presenten els resultats obtinguts en cadascuna de les àrees lingüístiques explorades: comprensió lectora, velocitat lectora, comprensió oral i producció oral. En segon lloc es compara, d'una banda, la comprensió del fragment d'en Shin-Chan sense subtítols i amb subtítols per part dels infants amb sordesa i; d'altra banda, es contrasten aquests resultats amb la comprensió del fragment per part dels companys oïdors per tal de determinar si existeix un comportament específic de l'alumnat amb sordesa. En el tercer apartat s'explora la comprensió global demanant la selecció de les imatges que, tant els infants amb sordesa com els oïdors, consideren més representatives per entendre la història.

4.1 Competència lingüística

A continuació s'exposen els nivells obtinguts pels infants en cadascuna de les àrees de llenguatge explorades.

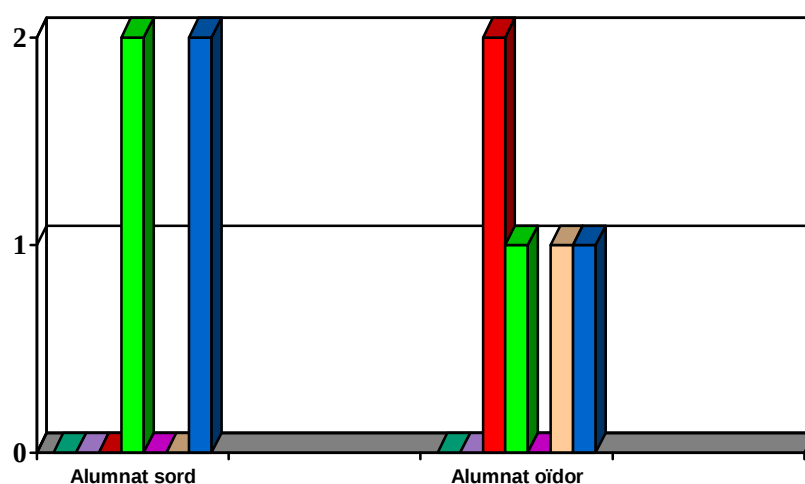
4.1.1 Nivell de comprensió lectora

Els resultats obtinguts en el subtest de comprensió lectora, tant en el grup de l'alumnat sord com en el grup d'oïdors són els següents:

Mostra alumnat sord					Mostra alumnat oïdor				
Subjecte	Curs	P.Directa	P.Tipificada	Nivell	Subjecte	Curs	P.Directa	P.Tipificada	Nivell
J	1er	6.5	3-4	0	P	1er	5	3	0
Z	1er	3	2	0	M	1er	5	3	0
V	1er	2.5	1-2	0	E	1er	0	0-1	0
R	2on	4	2	0	D	2on	7.5	5-7	2
S	2on	9	8	2	I	2on	6.5	4-5	1
A	2on	5	3	0	AG	2on	6.5	4-5	1
T	2on	8.5	7-8	2	PG	2on	5	3	1

La dada més destacable d'aquests resultats és que, en cap cas, l'alumnat de 1er de Primària supera el primer nivell de comprensió lectora. En el cas de l'alumnat de 2on de Primària, sols són tres infants els qui tenen el nivell de comprensió lectora adequat a la seva edat i, curiosament, dos d'ells són alumnes amb sordesa (subjectes S i T).

La representació gràfica dels resultats obtinguts pel que fa al nivell de comprensió lectora és la següent:

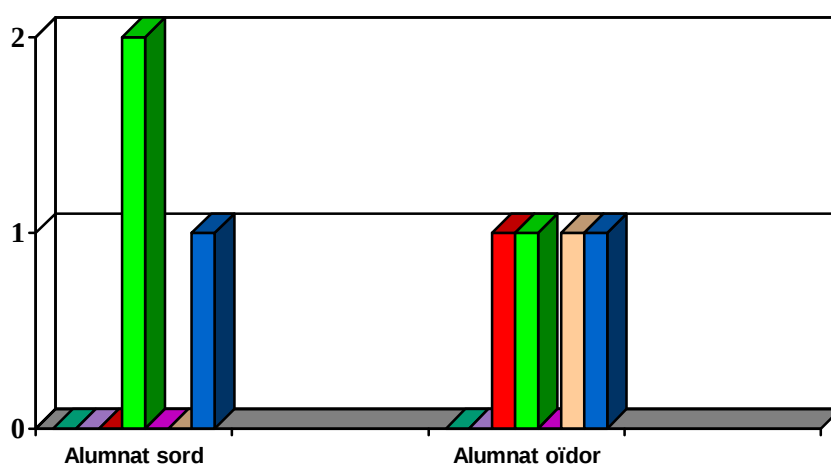
4.1.2 Nivell de velocitat lectora

Tenint en compte que, segons el subtest de velocitat lectora de la prova de Canals, l'alumnat de primer de Primària hauria de llegir en català una mitjana de 40 paraules per minut i l'alumnat de 2on de Primària 62 paraules per minut, els nivells obtinguts pel que fa a la rapidesa lectora no es corresponen a la velocitat lectora esperada. El més sorprenent és que cap alumne, ni oïdor ni sord, aconsegueix la velocitat adequada al seu curs acadèmic i l'única excepció es produeix en la mostra de l'alumnat amb sordesa (subjecte S):

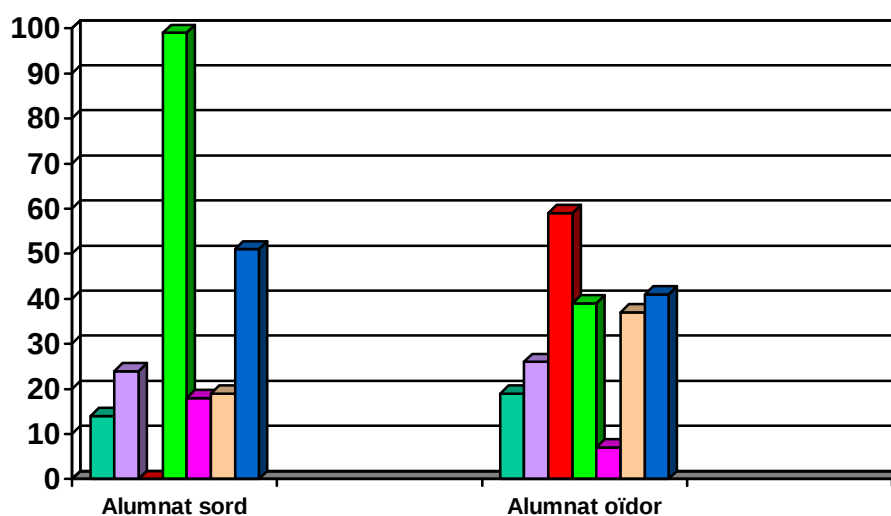
Mostra alumnat sord					Mostra alumnat oïdor				
Subjecte	Curs	P.Directa (paraules /min)	PT	Nivell rapidesa	Subjecte	Curs	P.Directa (paraules /min)	PT	Nivell rapidesa
J	1er	14	3	0	P	1er	19	3	0
Z	1er	24	3-4	0	M	1er	26	4	0
V	1er	18	3	0	E	1er	7	2-3	0
R	2on	-(*)	-	-	D	2on	59	4-5	1
S	2on	99	7-8	2	I	2on	39	3-4	1
A	2on	19	1	0	AG	2on	37	3	1
T	2on	51	4	1	PG	2on	41	3-4	1

(*) No realitza la prova perquè no sap llegir lletra d'impremta

La representació gràfica dels nivells de rapidesa lectora obtinguts és la següent:

La representació gràfica del nombre de paraules per minut és la següent:

En relació als errors produïts durant la lectura, el subtest indica que la mitjana del nombre d'errors de rapidesa de lectura en català és de 2 paraules a 1er de Primària i de 4 a 2on. Els nivells obtinguts per la mostra d'infants amb sordesa es mostren a continuació:

Mostra alumnat sord					Mostra alumnat oïdor				
Subjecte	Curs	P.Directa (errors)	PT	Nivell	Subjecte	Curs	P.Directa (errors)	PT	Nivell
J	1er	3	4	0	P	1er	5	2	0
Z	1er	7	0	0	M	1er	6	1	0
V	1er	6	1	0	E	1er	4	3	0
R	2on	-(*)	-	-	D	2on	3	6	2
S	2on	5	4	1	I	2on	4	5	2
A	2on	4	5	2	AG	2on	3	6	2
T	2on	3	6	2	PG	2on	2	6-7	2

(*) No realitza la prova perquè no sap llegir lletra d'impremta

Com es pot veure, a 1er de Primària encara fan massa errors de lectura que poden dificultar la comprensió lectora del text, però que es superen a 2on de Primària quasi bé en tots els casos.

4.1.3 Nivell de comprensió oral

El grau de comprensió oral obtingut per la mostra de l'alumnat amb sordesa en el Test de Comprensió Miller & Paul es presenta en el següent quadre:

Subjecte	Curs	Comprensió Espacial		Comprensió E.sintàctiques		Comprensió Narracions		Total	
		P.Directa	%	P.Directa	%	P.Directa	%	P.Directa	%
J	1er	5	83,3	30	75	9	75	44	75,8
Z	1er	4	66,6	31	77,5	4	33,3	39	67,2
V	1er	1	16,6	25	62,5	3	75	29	50
R	2on	4	66,6	20	50	1	8,3	25	43,1
S	2on	5	83,3	30	75	10	83,3	45	77,5
A	2on	3	50	30	75	7	58,3	40	68,9
T	2on	5	83,3	29	72,5	11	91,6	45	77,5

El grau de comprensió oral obtingut per la mostra de l'alumnat oïdor és el següent:

Subjecte	Curs	Comprensió Espacial		Comprensió E.sintàctiques		Comprensió Narracions		Total	
		P.Directa	%	P.Directa	%	P.Directa	%	P.Directa	%
P	1er	4	66,6	35	87,5	7	58,3	46	79,3
M	1er	3	50	32	80	8	66,6	43	74,1
E	1er	5	83,3	29	72,5	10	83,3	44	75,8
D	2on	6	100	38	95	12	100	56	96,5
I	2on	6	100	35	87,5	11	91,6	52	89,6
AG	2on	4	66,6	38	95	12	100	54	93,1
PG	2on	5	83,3	38	95	11	91,6	54	93,1

Tot i que els resultats del grup d'oïdors són clarament superiors al del grup de sords, aquests últims aconseguixen nivells de comprensió oral suficientment correctes per a la seva edat, excepte un subjecte que obté una puntuació lleugerament inferior a la mitjana (subjecte R).

4.1.4 Nivell de producció oral

Pel que fa als nivells de producció oral obtinguts en la prova de "El berenar al camp", els nivells aconseguits pels subjectes es resumeixen en el següent quadre:

Mostra alumnat sord

Subjecte	Curs	D.narratiu		O.simples		O.Complex.		Errors	
		Puntuació	Quartil	Puntuació	Quartil	Puntuació	Quartil	Puntuació	Quartil
J	1er	3	4	2	4	6	4	2	3
Z	1er	4	4	3	4	5	4	11	4
V	1er	3	4	7	4	3	2	7	4
R	2on	4	4	4	4	10	4	22	4
S	2on	4	4	3	4	13	4	11	4
A	2on	3	4	7	4	6	4	2	3
T	2on	6	4	4	4	5	4	11	4

Mostra alumnat oïdor

Subjecte	Curs	D.narratiu	O.simples	O.Complex.	Errors
		Puntuació	Puntuació	Puntuació	Puntuació
P	1er	3	5	11	5
M	1er	3	2	7	7
E	1er	1	1	5	1
D	2on	6	1	6	2
I	2on	4	2	11	2
A.G	2on	5	2	9	5
P.G	2on	5	5	8	17

Tal i com es pot observar en aquests resultats, des de un punt de vista narratiu, les produccions orals dels subjectes oïdors estan millor estructurades i, des de un punt de vista oracional, utilitzen més oracions complexes i amb menys errors que els infants amb sordesa.

4.2 Anàlisi comparativa de la comprensió dels dibuixos animats sense subtítols i amb subtítols

Abans de presentar els resultats observats, és important recordar que, quan els infants sords miren els dibuixos animats a la televisió, no poden fer lectura labial. És a dir, quan s'avalua la comprensió del fragment presentat amb veu i so però sense subtítols, els infants amb sordesa només poden comptar amb l'ajut de la discriminació auditiva i el suport de la imatge.

L'anàlisi s'ha realitzat des del punt de vista de la gramàtica de les històries; és a dir, s'ha explorat si les seves produccions orals, després d'haver vist el fragment dels dibuixos animats d'en Shin-Chan amb veu i sense subtítols i amb veu i amb subtítols, mantenen una coherència narrativa que, segons Stein & Glenn (1979), consta d'un fet inicial o reacció interna, un objectiu o fet inicial i una reacció interna o conseqüència.

A continuació es presenten els resultats obtinguts per l'alumnat amb sordesa a partir de les seves explicacions orals posteriors a l'administració del vídeo en les dues condicions d'administració, analitzant cadascuna de les seqüències de la història i comparant les seves produccions amb la dels seus companys oïdors. Entre parèntesi s'indica el subjecte que realitza aquella producció específica.

INTRODUCCIÓ de l'alumnat amb sordesa	
Sense subtítols	Amb subtítols
Inici de l'explicació amb "hi havia una vegada": 3 subjectes (Z,S,T) Maneres de presentar als personatges: 1 <u>el nen</u> (V) 1 <u>Shin-Chan i un amic</u> (R) 4 <u>Shin-chan i dos amics ó nens</u> (J,Z,S,T) 1 diferència al "<u>senyor</u>" (<i>Shin-chan i el nen petit i el nen gran</i>) (A) 3 esmenten també a <u>la mare</u>: 2 esmenten la mare com un personatge més (V,J) i 1 reproduceix el que diu "diu que vigilessin" (S)	Inici de l'explicació amb "hi havia una vegada": 2 subjectes (Z,T) Maneres de presentar als personatges: 1 <u>el nen</u> (V) 2 <u>Shin-Chan i un amic</u> (Z,R) 1 <u>Shin-Chan i els seus amics</u> (T) 1 subjecte elíptic (<i>van sortir</i>) (S) 1 diferència al "<u>senyor</u>" (<i>els nens, el petit i el gran</i>) (A) 1 esmenta <u>noms</u> dels personatges (<i>Shin-Chan i Musao surten de casa de Misae</i>) (J) 5 esmenten també a <u>la mare</u>: 2 esmenten la mare com un personatge més (V,J) i els altres 3: (no atrapareu ningún insecte) (S) (no pera?) (V) (diu teneu en compte que si facin mal) (T)

Únicament una nena esmenta la imatge del jurament secret quan hi ha subtítols (...i després amb la ma fan així –gest jurament secret-) (A)

INTRODUCCIÓ de l'alumnat oïdor
Inici de l'explicació amb "hi havia una vegada": Cap subjecte. Maneres de presentar als personatges: 1 <u>Shin-Chan</u> (E) 3 <u>Shin-chan i els seus amics</u> (M,I,AG) 2 subjectes elíptics ("<i>surten</i>", "<i>van a ...</i>") (P,D) 1 Shin-chan. Tots (més endavant esmenta que hi ha 3 nens) (PG) Cap subjecte diferència al "<u>senyor</u>" Cap subjecte esmenta <u>la mare</u>.

Habitualment les històries narratives comencen amb la següent fórmula convencional *“hi havia una vegada”*. En aquest sentit, una primera diferència entre l'alumnat amb sordesa i l'alumnat oïdor és l'ús d'aquesta marca verbal a l'inici de les seves narracions. En el cas de l'alumnat amb sordesa apareix segurament com a resultat d'un procés d'aprenentatge més dirigit per part de la logopeda, en canvi, els companys oïdors no l'utilitzen en cap cas.

La introducció d'una història inclou la presentació dels personatges. En aquest cas, la informació sobre els personatges ve donada exclusivament per la imatge. Quins personatges retenen?

Tal com s'indica en el quadre anterior, tots els participants amb sordesa esmenten en la introducció, al menys, algun dels tres personatges protagonistes de la història. Tot i que la majoria té en compte a tots tres, cal assenyalar que algun d'ells sols esmenta un nen com a personatge principal.

El més interessant, però, és que sols una de les participants amb sordesa s'adona que, dels tres personatges, un d'ells és un home més gran que els altres dos nens. De fet, els trets facials són molt similars i únicament l'alçada, lleugerament superior, i el to de veu, que és més greu, són els elements diferenciadors que el caracteritzen. Es podria pensar que la sordesa pot haver estat el motiu pel qual els costi més diferenciar el personatge del “senyor” pel fet de no poder apreciar el seu to de veu greu, però, si s'observen les introduccions realitzades pels companys oïdors, es comprova que cap d'ells s'adona d'aquesta diferència sent un tret irrellevant per a ells.

D'altra banda, és suggerent la presència del personatge de la mare en les narracions de l'alumnat amb sordesa. Cal assenyalar que aquest es pot considerar un personatge secundari que no participa directament en l'acció i sols apareix un breu instant en començar la primera escena. Tal com s'observa en el quadre, mentre que pels companys oïdors el personatge de la mare passa totalment desapercebut i cap d'ells l'esmenta, l'alumnat amb sordesa dóna rellevància al paper de la mare intentant, en algun cas, reproduir

literalment les seves paraules, sobretot quan veuen l'escena amb subtítols. És interessant destacar que aquesta conducta s'observa, precisament, en dos subjectes amb sordesa (subjectes S i T) que tenen un bon nivell de comprensió lectora i de velocitat lectora.

OBJECTIU de l'alumnat amb sordesa	
Sense subtítols	Amb subtítols
Tipus d'objectius: • anaven a passejar al bosc (J) • s'han anat al bosc i té un pal per agafar la papallona o l'abella (Z) • van anar al campo (A) • va anar al camp (T) • al camp (R) • van a passejar (V) 1 subjecte no esmenta objectiu sinó acció: • van començar a caminant (S)	Tipus d'objectius: • se'n van cap al bosc (J) • al bosc (Z) • van anar al campo i a veure el bosc dels animals o del arbre (A) • se va al camp (T) • se'n van al camp (R) • ----- (V) • van anar caminant (S)

OBJECTIU de l'alumnat oïdor
Tipus d'objectius: • 2 surten a passejar a caçar insectes (P,I) • 4 anaven a agafar (caçar, buscar, atrapar) escarabats (M,D,AG,PG) • 1 caçar conills i també ocells (E)

L'objectiu de la història narrativa condiciona el desenvolupament de l'acció. Partint de l'objectiu del personatge principal, se'n desprèn una determinada acció conseqüent.

En la història d'en Shin-Chan, concretament, l'objectiu que mou als tres personatges a iniciar l'acció és atrapar insectes. Aquesta informació ve donada simultàniament per via visual i verbal. Pel que fa a la informació visual, la imatge mostra com els tres personatges surten de casa amb unes xarxes (caçapapallones) penjades a l'espatlla. Pel que fa a la informació verbal, en el diàleg que estableixen entre ells parlen d'anar a atrapar insectes. El reconeixement, tant de la informació visual com verbal, els pot ajudar a aclarir l'objectiu de la història.

En el cas de l'alumnat oïdor, tots, excepte una nena, indiquen en les seves produccions quin és l'objectiu de la història. Un d'ells utilitza el verb "atrapar" que és el que es fa servir en la història, tant oralment com en els subtítols, però la resta fan servir altres verbs que pertanyen al seu vocabulari quotidià, tal com s'observa en el quadre de la pàgina anterior, i que tenen un significat similar (caçar, buscar, agafar).

En canvi, en el cas dels participants amb sordesa, tot i que la majoria inclouen un objectiu en les seves produccions, sols un d'ells s'ajusta a l'objectiu que s'esmenta en el vídeo i ho fa basant-se en la informació procedent de la imatge.

L'objectiu més esmentat és el d'anar a passejar al camp o al bosc. Aquesta informació, obtinguda a partir de la imatge, és certa però no s'ajusta a l'objectiu dels protagonistes. Per tant, ni la informació verbal ni la imatge ha facilitat la comprensió de l'objectiu dels protagonistes per part de l'alumnat amb sordesa. Les imatges les han utilitzat per descriure el lloc on succeeix l'acció i no per definir l'objectiu.

En la presentació amb subtítols aquestes respostes no varien. Els participants sords no retenen les dues paraules claus subtitulades: “atrapar” i “insectes”. Fins i tot, l’únic nen sord que s’havia fixat en la imatge del caçapapallones, modifica l’objectiu centrant-se en el lloc on succeeix l’acció. És possible que la lectura dels subtítols no l’hagin permès prestar tanta atenció a la imatge.

Sembla, doncs, que els subtítols referits a l’objectiu de la història no supleixen el que no es comprèn mitjançant el llenguatge oral o, fins i tot, la imatge.

FET INICIAL de l'alumnat amb sordesa	
Sense subtítols	Amb subtítols
• set+gana+casa (J) • diu que bó perquè té gana (Z) • mengen (R) • li va ensenyar la mel. Els dos nens van dir aquí estan els escarabats. Com no hi ha havia mel va dir jo no els escarabats... (S) • passejar+anem (V) • Shin-chan menja tot (A) • li va donar mel en un pot i ell se la va menjar. Els dos van anar a veure i havia dues abelles. El nen va dir Shin-chan porta'm la mel, però se l'ha menjat tot (T)	• set+gana (mengen i beu tota l'aigua)+casa (J) • s'ha menjat un mel oh que bó (Z) • menja+casa (R) • mel+van anar a veure si n'havien escarabats. Llavors es va menjar tota la mel. (Llavors el Shin-chan li va dir que gràcies?). El senyor va dir que els escarabats surten al matí o nit. Ara que farem? (S) • el nen té xxx i menja la mel. Ata aquí panxa (V) • el nen petit i el nen gran van trobar un arbre. El nen petit va agafar comida i diu un tros i nen petit va anar a veure l'arbre com és petit o gran o mitjà (A) • Shin-chan li diu que porta aquí, va dir que per agafar escarabats. Després va provar una vegada i el altre va trobar un animal. Li va portar la mel i va dir que es dintre la panxa (T)

FET INICIAL de l'alumnat oïdor
• portaven mel i la ficaven per als insectes (P) • tenien mel perquè els escarabats li agradava la mel. Shin-chan es va menjar la mel (M) • Masao tenia un producto especial, pero Shin-chan lo abrió y se lo comió porque era miel. Masao le dijo que trajera la miel, le dijo donde estaba y que se lo había comido (D) • el seu amic tenia mel pels insectes i el Shin-chan se la va menjar tota (I) • li va dir que em deixis i després se la va beure tota però se pensava que era mel (E) • creia que era un producte especial per escarabats i anaven a buscar un arbre (AG) Shin-chan beu el producto i està buit. Corre Shin-chan • Shin-chan se l'ha menjat la mel per atrapar els escarabats (PG)

El fet inicial de la història representa el conflicte de la història. En aquest cas hi ha dues informacions verbals que són necessàries per entendre el contingut de la història: d'una banda, que el contingut del pot que surt en la imatge és mel i, d'altra banda, que la mel és per atraure escarabats. En el primer cas, la imatge no és suficient per inferir que hi ha mel en el pot i, en el segon cas, la informació sols s'obté si es presta atenció a la informació verbal oral o bé si es llegeixen els subtítols.

En el fet inicial s'espera que els participants entenguin que si en Shin-Chan es menja la mel per atraure els escarabats, ja no poden atrapar insectes.

La tendència més generalitzada de l'alumnat amb sordesa, quan veu l'escena sense subtítols, és la de retenir l'acció (menjar la mel) sense descobrir les conseqüències d'aquesta acció i el conflicte que això provoca. Quan apareixen els subtítols, sols un subjecte sord (subjecte S, amb una competència lingüística adequada a la seva edat) estableix relació entre la mel i l'acció d'agafar escarabats. De tota manera, sembla que amb els subtítols intenten recordar informació, encara que a vegades massa literalment, per elaborar una explicació de la història més àmplia sobre el que han entès.

En canvi, l'alumnat oïdor, excepte en dos casos, mostren una clara comprensió del fet inicial.

Per tant, quan l'alumnat amb sordesa s'ha de recolzar exclusivament en la informació verbal, tal com succeeix en aquesta seqüència, està en clara desavantatge respecte als companys oïdors i els subtítols no són suficients.

RESPOSTA INTERNA de l'alumnat amb sordesa	
Sense subtítols	Amb subtítols
- el nen plora i corre i el nen fa que tic enfadat (Z) - plora (S) - el nen plora (A) 4 subjectes no esmenten R.Interna (2 nenes i 2 nens) (J,R,V,T)	- el nen ta fadat i plora molt i crida (Z) ----- (S) - el nen plora (A)

RESPOSTA INTERNA de l'alumnat oïdor
l'amic plora (M,D,I,AG) 3 subjectes no esmenten R.Interna (1 nena i 2 nens) (P,E,PG)

El fet inicial desencadena una sèrie de reaccions internes en els personatges que es manifesten a partir de l'expressió de sentiments, pensaments i emocions. En aquesta història d'en Shin-Chan hi ha un sentiment que s'exterioritza clarament mitjançant el plor d'un dels personatges del film i que es reforça utilitzant un primer pla de la cara mentre plora. D'altra banda, el sentiment d'enuig conseqüent que es desencadena es mostra mitjançant l'augment del volum del to de veu (el personatge crida) i amb l'expressió corporal (el personatge enfadat empaita en Shin-Chan). Ambdós informacions sobre l'estat mental dels personatges no queda explícita en la informació verbal, sinó que s'ha d'inferir utilitzant la informació visual i sonora.

Cóm interpreten aquestes reaccions internes l'alumnat amb sordesa i l'alumnat oïdor?. En primer lloc, cal assenyalar que, tant l'alumnat amb sordesa com l'alumnat oïdor, expressen poques vegades les emocions dels personatges. Tal com s'observa en el quadre-resum, ambdós grups de subjectes es centren en l'expressió emocional externa de plorar que es manifesta utilitzant l'element convencional de les llàgrimes i que, alhora, és una emoció que està molt present en les seves vivències personals. Curiosament, l'alumnat oïdor, que podria completar amb la informació sonora el sentiment d'enuig del personatge no ho fa.

FINALS de la història de l'alumnat amb sordesa:

- J i R:

Sense Subtítols	Amb Subtítols
menjar i beure i tornen a casa	menjar i beure i tornen a casa

- Z:

Sense Subtítols	Amb Subtítols
el nen va caminar i beu aigua . A menjar	i se'n va a un lloc i va arribar a menjar

- S:

Sense Subtítols	Amb Subtítols
tenia set i va beure aigua , va beure tota. Tenia gana i es va posar a menjar.	llavors va dir tinc aigua t'acabes de menjar la mel tot sencer. Li va donar la gana i se'n van a menjar.

- V:

Sense Subtítols	Amb Subtítols
després anem	anem ta l' aigua i men ta?.

- A:

Sense Subtítols	Amb Subtítols
després caminant al camp i la motxilla. I vols? Havia mucha comida i caminant i es cansa xq le pesa la motxilla. Després van anar al camp caminant i després han tornat a casa.	anar caminant al camp. Shin-Chan diu ja tinc set i el nen dona i Shin-chan es menja tot i el nen plora i després estaven al camp i venia a casa de la mare del Shin-chan.

- T:

Sense Subtítols	Amb Subtítols
el Shin-chan es va a passejar. Shin-chan tinc set dona un got per beure aigua . S'ha menjat tot. Després tengo gana i se'n va a menjar.	CONSEQUÈNCIA: ja no posar agafar escarabats però si això no és per escarabats això és mel. El niño va dir que és culpa tuya ahora no podem agafar animals . Després van caminant i Shin-chan que xxx tè i es beu tot. Després Shin-chan diu tinc gana, però si acabes de menjar tè i un pot de mel . Tinc gana i van a menjar.

FINALS de la història de l'alumnat oïdor:

- P:

Shin-chan ha begut tot l'aigua + a menjar.

- M:

anem a caçar altres insectes + es va beure tota l'aigua+ després a menjar

- D:

iban a agarrar otros insectos + Shin-chan tenia mucha sed y a Nasao que llevaba en ses cantimplora y Masao le dijo que **té** y se lo bebió todo y le entró hambre y merendaron.

- I:

l'altre amic va dir anem a un altre lloc + Shin-chan tenia molta gana i el seu amic li va dir que no havia més menjar perquè ja s'havia menjat tota la mel.

- E:

després anaven caminant i li va dir tinc set, li va donar i se la va beure tota. Després anaven caminant.

- AG:

i vol beure aigua al mig del camí, beu aigua i diu vull menjar i mengen els tres.

- PG:

Shin-chan diu tinc set per la mel que està dolça, es beu tota la **llet tot o l'aigua** i després se'n van.

La informació verbal és necessària per entendre el final de la història i per això, tal com es mostra en els quadres-resum, és especialment difícil d'identificar.

En el cas dels participants amb sordesa sols hi ha una nena sorda (subjecte T), que precisament té un nivell de comprensió lectora corresponent a la seva edat, que explica el final que correspon a la història, tot i que sembla que intenti recordar exactament les mateixes expressions. La resta dels participants fan una descripció de les accions que veuen en la imatge sense establir relacions de causa-conseqüència entre elles.

Sorprenentment, la conducta dels companys oïdors no és molt diferent de la dels infants sords: sols dos nens i una nena oïdors entenen el final de la història.

4.3 Selecció de les imatges dels dibuixos animats

Els resultats obtinguts en la prova de selecció de làmines més significatives dels dibuixos animats es presenten en el següent quadre:

SUBJECTE	Sord/Oïdor	ORDENACIÓ	NºLÀMINES
J	S	I-F-E-L-K-C-B-J-A-D-H-G	12
Z	S	I-F-E-L-K-C-D-B-A-J-H-G	12
R	S	B-C-H-A-G	5
S	S	I-F-D-J-H-G	6
V	S	I-F-L-E-K-C-B-D-A-J-G-H	12
A	S	I-E-F-L-K-C-D-A-G-J-H-B	12
T	S	I-F-E-L-K-C-D-B-A-J-H-G	12
P	O	I-F-L-E-K-B-D-A-C-J-H-G	12
M	O	F-A-B-J-D-G	6
I	O	I-F-E-L-K-C-J-B-D-A-H-G	12
D	O	I-F-E-L-K-C-D-A-J-H-B-G	12
E	O	I-E-F-L-A-D-B-H-G	9
AG	O	C-B-A-D-H-G	6
PG	O	I-F-E-L-K-C-B-D-A-J-H-G	12

*Cal recordar que l'ordre d'aparició de les 12 imatges en el film és:
I-F-E-L-K-C-D-B-A-J-H-G (veure annex 8.3)

I= primer pla de la mare
 F=els nens caminant cap el bosc
 E=tres dits fent pacte secret
 L=arribada al bosc
 K=l'amic li dona la mel a Shin-Chan
 C=Shin-Chan menja la mel
 D=l'amic comença a plorar amb el pot a la mà buit
 B=l'amic plora (primer pla)
 A=l'amic corre darrera Shin-Chan
 J=primer pla del senyor
 H=Shin-Chan està bevent
 G=els tres personatges mengen al camp

Com es pot observar, tot i que en la consigna d'aquesta prova s'insisteix que han de fer una selecció de les imatges que considerin més importants per entendre la història, 9 dels participants (5 sords i 4 oïdors) es resisteixen a eliminar-ne cap. La tendència general és la de recordar les imatges i intentar ordenar-les exactament igual a com les han vist en el vídeo.

El més interessant és, però, analitzar el comportament dels participants que realment fan una selecció de les imatges. En aquest sentit, cal fer-se dues preguntes:

- Quines són les imatges que descarten i quines són les més seleccionades?
- Quin ordre estableixen?

a) Imatges descartades i imatges seleccionades:

En el següent quadre es presenta la selecció realitzada pels 5 participants:

SUBJECTE	S/O	I	F	E	L	K	C	D	B	A	J	H	G
R	S						X		X	X		X	X
S	S	X	X					X			X	X	X
M	O		X					X	X	X	X		X
E	O	X	X	X	X			X	X	X		X	X
AG	O						X	X	X	X		X	X
		2	3	1	1	0	2	4	4	4	2	4	5

En primer lloc, cal esmentar que l'única làmina descartada per els 5 participants és la que representa l'acció de donar la mel al Shin-Chan (K). Aquesta és una imatge que tots ells consideren que no aporta informació rellevant al contingut de la narració.

Tanmateix hi ha dues imatges que, excepte en el cas d'un dels nens oïdors, no són considerades imprescindibles per comprendre la narració: la corresponent al "jurament secret" que fan els personatges de la història i que es representa mitjançant la unió dels seus dits (E) i el moment que arriben al bosc (L).

Les imatges seleccionades dues vegades són: la que es veu el personatge de la mare (I); la imatge del Shin-Chan quan s'està prenent la mel (C) i el primer pla del senyor que acompanya al Shin-Chan i al seu amic al bosc (J). En el cas de la imatge de la mare sorprèn que un dels qui que l'ha seleccionat sigui un nen oïdor ja que en l'apartat anterior (4.2) sobre l'anàlisi de les seves explicacions orals després d'haver vist els dibuixos animats cap dels infants del grup d'oïdors havia destacat aquest personatge. El mateix comentari es pot fer respecte a la imatge J: mentre que el personatge del senyor passa desapercebut per tot els membres de la mostra excepte per una nena sorda quan fan la explicació oral dels dibuixos animats, en canvi, un nen sord i un nen oïdor la seleccionen d'entre el total de les 12 làmines possibles. Menys sorprenent és la selecció de la imatge d'en Shin-Chan prenent la mel (C) ja que constitueix el nucli fonamental de la història. De fet, per aquest motiu, sorprèn que no hagi estat seleccionada per més infants.

La imatge (F) que representa als tres personatges caminant cap el bosc ha estat escollida per tres dels cinc infants. Aquesta és una làmina que ofereix informació simultàniament sobre dos seqüències fonamentals de la història: d'una banda, presenta els personatges que hi prenen part (introducció) i, d'altra banda, indica, mitjançant la imatge, quina és la seva intencionalitat (objectiu).

Les tres imatges que representen la reacció interna dels personatges són escollides per 4 dels 5 participants (D,B,A). De fet, en l'anàlisi de les seves explicacions orals -4.2-, ja s'havia constatat que quan els infants miren els dibuixos animats sense subtítols tendeixen a fixar-se més en els estats mentals dels personatges perquè tenen temps per mirar la imatge. El més destacable és que la selecció l'han realitzant de totes tres imatges: dos d'elles representen el sentiment de tristesa exterioritzada amb el plor (D i B) i l'altra manifesta el sentiment d'enuig exterioritzat amb uns determinats trets facials que ho denoten (A).

Pel que fa a la imatge H, del Shin-Chan bevent, també seleccionada per 4 infants, indica com els crida l'atenció la representació d'accions, tal i com també manifesten sovint en les seves produccions orals.

Finalment, tal com es pot comprovar en el quadre, tots els infants escullen la última imatge del vídeo on els tres personatges mengen (G) per mostrar que la història s'ha acabat.

b) Ordre de presentació de les imatges:

SUBJECTE	S/O									
R	S	B	C	H	A	G				
S	S	I	F	D	J	H	G			
M	O	F	A	B	J	D	G			
E	O	I	E	F	L	A	D	B	H	G
AG	O	C	B	A	D	H	G			

Analitzat l'ordenació que fan els 5 participants de les imatges seleccionades podem observar que es repeteix una constant al situar la imatge G en últim lloc i la imatge H en el penúltim o en una situació propera a G, igual com succeeix en la història del vídeo.

En termes generals es poden definir dues maneres d'ordenar les lamine: una primera en que se seleccionen les imatges per presentar als personatges, les

referides als estats mentals dels personatges i l'escena final, deixant de banda les imatges que fan referència a l'acció que desencadena el problema de la història (fet inicial). Aquest model és el que utilitzen el subjecte S (participant amb sordesa), i els subjectes M i E (participants oïdors). Cal anotar una diferència en la presentació dels personatges entre el subjecte M i els subjectes S i E: mentre el primer subjecte no selecciona el personatge de la mare, els altres dos sí que el tenen en compte.

La segona tipologia d'ordenació és la que realitzen el subjecte R (participant amb sordesa) i el subjecte AG (participant oïdor). Ambdós presenten directament el fet inicial de la història que desencadena el problema i després seleccionen les imatges que representen els estats mentals i la imatge que apareix al final del vídeo.

Com es pot comprovar no trobem diferències notables entre el comportament en la selecció de les imatges dels participants sords i els seus companys oïdors.

5. CONCLUSIONS DE L'ESTUDI

Els resultats obtinguts en aquest estudi s'han d'interpretar amb cautela donat el nombre d'infants amb sordesa que hi participen. De tota manera, l'estudi permet extreure algunes conclusions interessants a partir de les quals es poden deduir nous criteris de subtitulació per contribuir a la millora de la comprensió dels programes televisius adreçats a les criatures sordes de 6 i 7 anys.

Els infants amb sordesa de la mostra tenen un nivell de comprensió oral similar als seus companys oïdors i lleugerament inferior de producció oral, però, en canvi, el seu nivell de comprensió lectora i de velocitat lectora és inferior al que els correspondria tenir per la seva edat. En aquest sentit, cal destacar que les dificultats dels infants sords per llegir i comprendre els subtítols també les trobarien els seus companys oïdors, si haguessin de mirar la televisió amb subtítols. És a dir, ni els infants sords ni els oïdors, si fóra el cas, estan preparats per llegir i comprendre els subtítols perquè, tal i com s'ha comprovat en l'estudi, d'una banda, la velocitat dels subtítols (nombre de paraules per minut) és excessivament ràpida, segons la velocitat mitjana de paraules per minut que s'espera que llegeixin els infants de primer i segon de Primària i, d'altra banda, el nivell de comprensió lectora de tots els infants de primer de Primària és insuficient i el nivell de l'alumnat de segon tampoc sempre és l'adequat per entendre la televisió subtitulada.

A més a més, s'ha d'afegir que el nombre d'errors durant la lectura poden dificultar encara més la comprensió del text, tal i com ha quedat de manifest en l'alumnat de primer de Primària.

En conseqüència, és lògic comprovar, en l'entrevista que s'ha fet a l'alumnat sord, que els infants sords solen mirar la televisió prescindint del suport dels subtítols.

L'experiència de la lectura dels subtítols, a la qual han estat sotmesos els infants amb sordesa en aquest estudi, ha estat, per tant, nova per a gairebé

tots ells. Les diferències entre la comprensió dels dibuixos animats quan el veuen sense subtítols i amb subtítols no són significatives. Fonamentalment, els subtítols els han utilitzat per completar informació i oferir matisos respecte al que han vist però sense que això impliqui sempre una millor comprensió del contingut global de la història. De fet, la conducta més freqüent dels infants sords és la d'intentar recordar amb la màxima exactitud possible el que diuen els personatges en comptes de seleccionar la informació rellevant i fer-ne un resum, tal com fan la major part dels participants oïdors. Per aquesta raó, les explicacions orals de les criatures sordes tendeixen a ser més àmplies i amb més nombre de detalls que les dels seus companys oïdors. És evident que les dificultats, especialment en aquesta etapa educativa, són majors quan s'ha de comprendre la història a partir de la lectura dels subtítols que quan s'obté la informació per via oral.

El fet d'intentar retenir literalment el màxim d'informació verbal fa que sovint l'alumnat sord obliidi mantenir l'estructura narrativa de la història. Una de les seqüències que major importància té en la narració és la intencionalitat (l'objectiu) dels personatges que desencadena l'acció. En la història d'en Shin-Chan, aquesta informació, que s'esmenta verbalment i que està reforçada també amb la imatge i els subtítols, l'alumnat amb sordesa l'omet i, en conseqüència, la seva explicació de la història perd coherència. Això no passa, en canvi, amb els participants oïdors que, globalment, comprenen bé la història.

Les imatges juguen un paper important en la interpretació de la reacció interna dels personatges i les escenes d'acció que es desenvolupen al llarg de la història. En ambdós seqüències els subtítols no són imprescindibles. En canvi, la interpretació del final de la història no ha estat fàcil d'interpretar, fins i tot pels participants oïdors, pel fet de no atendre a la informació verbal oral o escrita. Sovint els participants apliquen l'estratègia de retenir l'última imatge i designar-la com a final de la història.

En resum, la combinació entre el temps per mirar les imatges i la lectura de la informació dels subtítols és necessària per entendre els programes infantils de

la televisió. La subtitulació, per tant, no es pot reduir a un simple exercici de transcripció literal de les verbalitzacions orals.

6. CRITERIS DE SUBTITULACIÓ I IMPLICACIONS EDUCATIVES

Molts dels infants amb sordesa avaluats no tenen l'hàbit de llegir els subtítols de la televisió i, davant la situació experimental de l'estudi, els és complicat atendre a vàries informacions simultànies i encara més quan una d'elles, la lectura, no la dominen.

Les dificultats per llegir i entendre els subtítols fa que les imatges i l'aprofitament de les seves restes auditives siguin el seu principal recurs per entendre els programes de televisió, però aquests dos elements tampoc són suficients per arribar a un mateix nivell de comprensió de la televisió que els seus companys oïdors.

Per aquests motius, s'han d'introduir nous criteris de subtitulació que facilitin la comprensió dels programes televisius i trencar així les barreres comunicatives dels infants amb sordesa. L'estudi ha permès deduir uns criteris per a la subtitulació de dibuixos animats amb estructura narrativa que s'exposen a continuació.

Un **primer criteri de subtitulació** dels programes infantils adreçats als infants sords de 6-7 anys, és doncs, que no és ni necessari ni adequat subtitular tota la informació verbal perquè encara no dominen la lectura suficientment com per llegir-ho tot i, alhora, entendre el que llegeixen. L'infant sord, que es troba en els inicis de l'aprenentatge de la lectura, llegeix a un ritme lent i comet errors de lectura que poden comprometre la seva comprensió. La solució seria, per tant, seleccionar els subtítols considerant, tant el contingut verbal de cada seqüència narrativa com les imatges que surten al llarg de la història.

Tenint en compte que la intencionalitat dels personatges és una de les seqüències rellevants de la història perquè justifica les seves accions, un **segon criteri de subtitulació** conseqüent és el de prioritzar el contingut de la intencionalitat davant d'altres verbalitzacions i evitar, en la mesura del possible, que la subtitulació coincideixin temporalment amb la imatge corresponent per

poder aprofitar ambdues informacions. Això, però, no vol dir oblidar les altres seqüències perquè totes, d'una manera o altra, aporten coherència a la història. Així com en el cas de la intencionalitat dels personatges és important el reforç tant de la imatge, com de la verbalització i dels subtítols, la representació d'altres estats interns dels personatges, com són els seus sentiments i emocions, la pròpia imatge sol donar suficient informació al receptor i, per tant, no és imprescindible afegir la informació dels subtítols ja que pot ser redundant i interferir en la seva atenció. Sovint, la imatge per representar aquests estats interns a partir de l'expressió facial i corporal dels personatges ja és prou explícita per deixar que l'infant infereixi la situació a partir sols de la imatge. Per tant, un **tercer criteri de subtitulació** és aprofitar el poder que exerceix la imatge en la captació de l'atenció de l'infant quan es representen sentiments i emocions que són clarament explícits. D'aquesta manera, es dóna descans a la lectura dels subtítols sense repercutir en la comprensió de la història.

Tanmateix, les imatges que acompanyen les escenes d'acció solen ser fàcils d'interpretar i no necessàriament han d'estar reforçades amb els subtítols. Seguint el mateix criteri esmentat anteriorment, cal analitzar en cada cas l'acció que es desenvolupa i seleccionar en els subtítols la informació verbal que sigui estrictament necessària per entendre l'escena.

Finalment, l'àmbit escolar on està integrat l'alumnat amb sordesa també pot contribuir a millorar la comprensió de la televisió subtitulada. En aquest sentit, es suggereixen dues línies educatives complementàries: d'una banda, incorporar en el procés d'aprenentatge de la lectura l'ús dels subtítols de la televisió per a que l'alumnat amb sordesa s'habitui a fer-lo servir i constitueixi un recurs d'aprenentatge en l'àmbit escolar atractiu per a tots i; d'altra banda, aprendre a fer una "*lectura de les imatges*" abans d'iniciar la lectura del text per aprofitar la informació que aquesta proporciona. És a dir, analitzar el que està representat gràficament en les imatges dels dibuixos animats i veure quina significació li atribueix l'alumnat.

Aquests criteris de subtitulació i implicacions educatives són el punt de partida per continuar treballant en aquesta línia de millora de la subtitulació de la programació televisiva infantil. Tot i que en aquest estudi no s'han considerat altres aspectes tècnics de subtitulació tals com, per exemple, el tipus de lletra que s'utilitza en els subtítols, el color i la ubicació en la pantalla, també els volem incorporar en les investigacions futures ja que els estudis realitzats amb mostres d'adults sords conclouen que també influeixen en la comprensió de la televisió.

Els nostre interès és, per tant, aplicar aquests criteris de manera experimental per mostrar quina o quines són les tipologies de subtitulació que faciliten la comprensió de la televisió als infants sords i, simultàniament, impulsar l'ús d'aquest recurs en els primers cursos d'escolarització.

7. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Canals,R. (1989). *Proves Psicopedagògiques d'Aprenentatges Instrumentals*.
Barcelona: Onda.

Cross,A.; Segarra,M. i Torrent,A.M. (2000). *Llengua oral i llengua escrita a la televisió*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.

Miller,J.F. & Paul,R. (1995). *The Clinical Assessment of Language Comprehension*. Paul H Brookes Publishing. Baltimore.

UNE 153010 (2003). *Subtitulado para personas sordas y personas con discapacidad auditiva. Subtitulado a través del teletexto*. AENOR. 18pág.

8. ANNEX

8.1 Transcripció del llenguatge oral dels dibuixos animats d'en Shin-Chan

- Compte que no prengueu mal
- Dubto que hi hagi cap insecte prou beneït per deixar-se atrapar per aquests tres, però els hi anirà bé sortir i distreure's
- Conec un lloc genial, segur que hi ha un munt d'insectes de tota mena
- Ohoh!
- Però ningú més ho ha de saber, eh? Hem de prometre que ho mantindrem en secret
- Molt bé
- Va fem el jurament secret
- (Alhora) Jurament secret, si no es fa sincerament te'n duràs un escarment!
- Ah!, que bé, no hi ha ningú!
- (obre la motxilla)
- Què és això?
- Un producte especial per atraure els escarabats
- Oh!, deixa-me'l veure, deixa-me'l veure
- Té
- Ohoh!
- Primer hem de buscar un arbre per escampar-hi el producte especial

1 minut

- Oh!, què bo! Mm! Oh! Però si això és mel! Mmm
- Aquest!
- De debò?. D'acord. Shin-chan!
- Què!
- Porta el producte especial
- Xiiii!
- Eh?, però que n'has fet Shin-chan?
- És que era mel
- Sí, ja ho sé, però on l'has ficat?
- Aquí (assenyala la panxa)
- Eh? Te l'has menjat?
- M'has dit que era un producte especial per atrapar escarabats però t'has equivocat era mel
- (plora)
- és clar que era mel, la mel atrau els escarabats, s'escampa per sota un arbre i els escarabats s'acosten de seguida!
- O sigui que als escarabats els agrada la mel igual que a mi, quina gràcia...

1 minut

- I ara què? De que ha servit venir fins aquí si no podem atrapar escarabats?
- Va, tranquil, ara no es pot fer res
- Tot és culpa teva
- Escolteu, em sembla que els escarabats no surten durant el dia
- Eh? De debò?
- Sí, surten a la nit o molt d'hora al matí
- Ostres doncs, què fem ara?

- Empaitem altres insectes
 - Masao, que hi portes en aquesta cantimplora?
 - Una mica de te
 - Ostres, dona-me'n. Després de menjar coses dolces em ve una set...
 - Eh? Que no has portat res per beure Shin-chan?
 - Me n'he descuidat
 - Que hi farem
 - (Shin-chan beu)
 - Shin-chan deixa'm una mica per a mi, ei, ei?
 - Oh! Ostres que bo que era
 - Oh! Te l'has begut tot
 - Oh! Perdona. Per cert, que no teniu gana?
 - Eh? Però si t'acabes de menjar un pot de mel sencer
-
- 1 minut
- Oh, precisament per això, la mel m'ha despertat la gana. Oh, quina gana, quina gana.
 - No empaitarem cap insecte....
 - (tots menjant)

8.2 Transcripció dels subtítols dels dibuixos animats d'en Shin-Chan

- Compte que no prengueu mal
- no atraparan cap insecte, però es distrauran
- Conec un lloc on hi haurà molts insectes
- però ningú més ha de saber-ho. Hem de mantenir-ho en secret
- fem el jurament secret
- (Alhora) Jurament secret, si no es fa sincerament te'n duràs un escarment!
- que bé, no hi ha ningú!
- Què és?
- Un producte per atraure els escarabats
- deixa-me'l veure
- Té
- Ohoh!
- busquem un arbre per escampar-hi el producte

85 p/min.

- Oh!, què bo! Mm! Oh! Però si això és mel!

- Aquest!
- De debò?. D'acord. Shin-chan!
- Què!
- Porta el producte especial
- Xiiii!
- Eh?, però que n'has fet ?
- era mel
- però on l'has ficat?
- Aquí
- Eh? Te l'has menjat?
- M'has dit que era un producte especial per atrapar escarabats però era mel
- és clar que era mel, la mel atrau els escarabats
- als escarabats els agrada la mel igual que a mi

85 p/min.

- I ara què? no podem atrapar escarabats!
- ja no podem fer-hi res
- és culpa teva
- em sembla que els escarabats no surten durant el dia
- Eh? De debò?
- surten a la nit o al matí
- i què fem ara?
- Empaitem altres insectes

- que hi portes en aquesta cantimplora?
- Una mica de te
- dona-me'n, quan menjo coses dolces em ve una set...
- Que no has portat res per beure?
- Me n'he descuidat
- deixa'm una mica per a mi, ei, ei?
- Ostres que bo que era

- Te l'has begut tot
- Perdona. que no teniu gana?
- t'acabes de menjar un pot de mel sencer

118 p/min.

- però la mel m'ha despertat la gana. Oh, quina gana, quina gana.
- No empaitarem cap insecte....
- (tots menjant)

La velocitat mitjana dels subtítols (nombre de paraules per minut) = 96 .
--

8.3 Làmines per a la prova de selecció

I

F

E

L

K

C

D

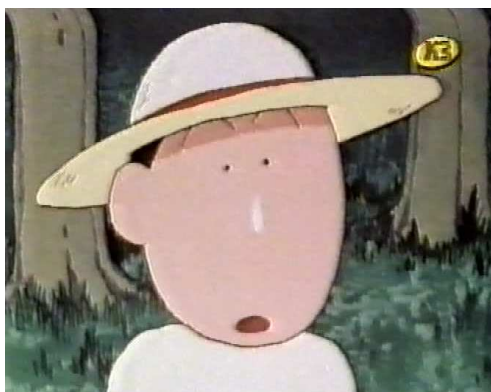
B

A

J

H

G

